

NA RUBU U SAN

Ako otvorim oči imam ću tamu. Tamu zaključanu. Otvorena tama je smrznuta i u nju ne mogu ništa roditi. Zatvaram ih.

Makroskopom gledam svjetove koji su u sličnom omjeru kao elektron i kozmos. Taj svijet kojeg gledam svojim makroskopom velik je. Ono što je nama beskonačnost prostora to je njemu jedva vidljivi atom. Ja se nalazim u tetivi čovjeka diva. Da mi krv nije izumila makroskop nikad ja njega ne bih mogao vidjeti. Ali makroskop ga toliko smanji, da ja nazirem njegove konture.

Vjerojatno sam ja pokvaren. Jer zašto vidim da zemlja moja i moje nebo i zvijezde moramo biti atom u čovjeku, a ne u amebli ili kamenu. Jer zašto ja mislim, da je taj čovjek ovisan o mojim svojstvima. Njegova svojstva o mojim.

A meni to doista i izgleda tako.

Jer i u sebi osjećam planete i kozmose ljudi. Osjećam kako sam zbog njih sam sebi dalek i nepoznat. Kako sam ja oni, kako su oni ja, kako ja ne poznajem njih, a oni mene. Kako sam se zagordočvorio. I kako napućenost u meni raste i kako zbog toga rijem sve dublje i interesantnije korito za moju ličnu i krv. Kako ja to korito ne vidim. Čujem njegovu tišinu. Ne poznajem ga. Sebe. Svoje puteve. Puteva ima sve više. Mene ima sve više višestrukog. Kad umrem nitko neće znati kakav sam ja to bio čovjek.

Sve te misli raduju me. Lovim ih. Pecam ih. Tako lovim sebe. Ja sam najsretniji kad spoznam. Pa ma to bila i spoznaja, da sam pokvaren. Spoznajom idem u klance i katarakte i katakombe sebe. Znam da je određena pokvarenost dana meni genom i da je ne mogu izvaditi. Odrezati. Mogu je samo razumom umrtviti. Uspavati. To i jest korist od spoznaje.

Spoznaja na spoznaju. Mislim da se otkrivam, da se sve više sve dublje vidim, a bit će da otkrića zabadam oko sebe. Pa otkrića pokriju moju golotinju i ja se opet ne vidim.

U prednu ljuštam tako mozak u koljevci misli. Ta je igra slatkasta. Na pragu u san plane preda mnom bezbojno ništa. Sada da i hoću ne mogu otvoriti oči. Mrak je čitav u meni. Ja sav u njemu. Mi smo dva pritisnuta, gluha zvuka. Ili jedan zvuk. Jedno sporo mirnoprakretno disanje.

Mozak je u jednoj kutijici sačuvao uspomenu o ljušanju. Da nije ja bih danas bio šutnja i ovaj papir ostao bi nevin. Bijel. Bijel. Kao ona bjelina što plane na pragu iz budnog u san.

Alojz MAJETIĆ

Pesnik I POGLED NA SVET

(NASTAVAK SA 7. STR.)

uopšte, prema životu. Gomitele pročitanih reči, gotovo su uzbudjivale slušaoce na demonstrativan krik protivu svega što je ta grupa manifestovala pod sinonimom „moderne poezije“.

Ali ovim pesnicima nije nedostajala samo umetnička određenost.

I među mnogim i brojnim našim mladim pesnicima nalazimo individualnosti koje u stvaralaštvu zaboravljaju tle sveta, živo njegovo sunce i boje i lebde negde u maglinama, pod nekim izmišljenim nebom, ili u tami neke izmišljene noći. Pesma im je ili izraz nekog besmisla ili otudjenosti od sveta, i od sebe samih, čak. Mufna i ne zanimljiva, opire se našoj pažnji i beži od nas, sve što je u njoj, nedostupno je našem estetskom saznanju. Nemoćni smo, i ostajemo izvan te poezije, daleko smo od pesnika, sami, dugo, zauvek.

Kakva je to literatura? Pesnik je izgubio orijentaciju, njegov pogled na svet je možda i namerno nejasan. Pesnik je izvan nas i stvari koje su zajedničke svima nama, a ipak govori o nečemu. Stvara nešto. Nečim sam označuju sebe.

Neka ostanu ovde ti pesnici neimenovani.

... Ne može se stvarati pod nekim izmišljenim svodom uobrazilje, bez prisustva onog što nas okružava, i što menja boje našeg lica, uzbuđuje strast usana i vid u očima.

Pesniku je nužan određen pogled na svet, kao što je nužan moreplovcu kompas ili karta da bi se snašao u tamnim noćima kad je bez zvezda i zvuko-

va njegovo putovanje u nepoznato.

Ali pomenuta lirika nije jedini vid naše moderne poezije. Srećom po nju, njeno pravo lice ima drugu svetlost.

Dovoljno je samo setiti se nekih od pesnika čija lirika oličava tu svetlost.

Te mlade ljude karakteriše

određen estetski stav prema svim izvorima života, prema izvorima poezije. Njihov pogled na svet ne razilazi se sa njihovim stvaralaštvom. Svaki od njih ga poseduje. On im pomaže da svoje poetsko delo učine trajnim, da istinski stvaraju.

U lirici, npr. Slobodana Markovića, Laze Lazića

VLADETA PETRIĆ

KOMPOZIJA

Sonata u B molu

Bilo je sasvim sigurno da slepi mladić neće da svira. Pre no što su ga videli prepričavali su njegove uspehe u „otmenim društvima“. Renata je sama dovela slepog mladića — svoga brata. I zaista vreme je bilo da se Ivan upozna sa Ranatinim slepim bratom, tim slepim mladićem što odlično svira klavir. Slep mladić je isto tako želio da upozna Ivana, onog o kome je svakodnevno bila reč u njihovoj porodici. Dok se Renata nije vratila sa slepim mladićem Ivan se obračun svom dugogodišnjem prijatelju Belu pitajući ga šta on misli o slepim ljudima. Bela je Madjar sa slabim znanjem srpskog jezika. Zato i sedi zavaljen u fotelju i retko govori. Svoje slaganje sa školskim drugom Ivanom potvrđuje samo klimanjem glave, a u trenucima oduševljenja dugo samo uzvikuje kratko, grleno: „Ah!... ti... Ivan...“. Dok se Renata ne vrati potrebno je pospremiti sobu. Uzurbano je Ivan brisao prašinu sa klavira, u prolazu nadlanicom lepe, negovane ruke udarao po foteljama iz kojih se izdizala prašina i sa strahom lomio ruke svestan velikog trenutka u susretu sa slepim Renatinim bratom, jer, imaju li slepci neko samo njima svojstveno čulo da vide i osećati stvari oko sebe, i na svaku i ma najmanju uvredu osetljivo da reaguju. Zastade lupnuvši se po čelu: „Pa mladić je slep. Fizčki slep. Kakva čula? Giapostli.“ Pogledao se sa Belom. Prasnuše gotovo u isti mah u nezadrživ smeh. Grohotan smeh. Zasusise im oči od smeha. Bel je meka kestenjasta kosa pala

na lice. Opet zastadoše iznenadjeni. Trenutak tišine. „Zar ne shvataš“, dubokim glasom reče Ivan, „Da je on slep?“ Svi su znali da je Bela Ivanov epigon. I Bela prasnu u smeh. Po simsu uz prozor šetali su golubovi i na trenutak samo mahnu li krilima da bi zalepršali u pohor. Ivanova soba je na spratu. Soba sa zašebnim ulazom. Ivan stade pred ogledalo. Možda, pomisli, Renata zaista volit svog slepog brata i zato treba biti pažljiv. Po prirodi njegovog dubokog ubedjenja svaka sentimentalnost je plod malograđanskog življenja. Slep brat? Pa šta u tome ima strašnog? Ali Renata je njegova devojka i sada je došlo vreme da se on upozna sa njenim slepim bratom. Osećanje nekakve ljigave netrpeljivosti prema svakom bogaljstvom stvorenju potisnu mnogo jača misao na čas filozofije. Grudni je objašnjavao Hegela. Grudni je profesor i dobio je taj nadimak zbog suviše širokih ramena što nije slučaj sa profesorima filozofije. A Renata je tada sedela ispred Ivana. Njemu se javi misao da predje kod nje. Seo je i agresorki zavlačio ruku pod njenu kratku jaknu. To su svi videli. I svi su znali kakvi su njihovi odnosi. Znao je to i Grudni. Počrvoneo je. Onda je više za sebe rekao: „Ponekad treba biti slep.“ Grudni je zbog tudjih neprijatnosti crveneo i uvek imao utisak da je baš on kriv zbog svega. Grudni je i pored velike fizičke snage patio od kompleksa niže vrednosti. Miran stav i nikakva preduzimljivost sa lakim bolnim osmehom na licu. Grudnog naterao Ivana da se povuče. Vratio se robusan u svoju klupe. Posle časova rekao je Renati da dodje. Ona je svakodnevno kod njega dolazila. Nije mogao bez nje. Ali, eto, danas je potrebno to poznanstvo sa njenim slepim bratom pa će vremenom početi da ga posećuje cela njena radnička porodica. Još će i sinava deca dolaziti u posetu. Sav bez silva se u pomisao na Renatina čvrsta bedra. I dok mu svesno raste želja veštački potiskivana radosnom pomišlju na njen dolazak Ivan sa rukama

na leđima šeta po sobi. Šta hoće taj slepi mladić kod njega? Šta traži u njegovom životu kad je njemu, Ivanu, i tako dobro bez njega? Kod njega se davno, još odmah posle osamnaeste, javila pomisao slična alpinistima kada osvoje davno žudjeni vrh — da je po-bedilac, onaj koji može sa celim svetom da zaradi. Ona predjašnja bojazan pred osvojenja prve žene sada narasta u mesipatičnu samodopadljivost, pun je pro-lazne revolucionarnosti i biranih reči prema iskvarenom srednjoevropskom moralu — „tom neujednačenom moralu čitla i malograđanja u koje je on još davno zabo vrh svoje žučnosti!“ Puštaće je kao ptice osmehe zadovoljstva kada ga na ulici vide mladići sa ženom koju bi i oni hteli. Ispunjen je ponosnom ironijom prema svemu postojećem. U stanju je da zaradi sa celim svetom. Tako je bar uvek mislio.

Slep mladić je stajao na vratima nesigurno tapkajući u mestu u očekivanju da ga postave da sedne. Bio je bled sa tek ponekom maljom na licu. Držao je glavu ulavo poluiskrnutu osluškujući svaki šum sobe. Videlo se da sam vezuje kravatu jer mu je bila nevesto vezana i u stranu otišla. I cela pojava slepog mladića sa drhtavim prstima, što neobično potsećaju na pravog pijanistu, delovala je izuzvano. Stajali su nedaleko od njega nemi i uzbudjeni. Renata je pogledala na Ivana pa na brata. Htela je za sa njihovih lica da pročita prvi utisak jedan o drugom. Oči su joj nemirno igrate. Trljala je ruke i sva izgarala od dobromerne želje da se Ivanu svidi njen slepi brat. I Bela je ustao pa onako sa novinama u rukama stajao nem gledajući u mladićeve isprljane cipele. Napolju je padala kiša. Po simsu uz prozor nisu šetali golubovi. Nebo je spalilo kišu. I dok su ponovo seli postavivši slepog mladića nasred sobe a Ivan uzurbano kuvao kafu u tišini se moglo čuti samo skripavo disanje malog Madjara i povremeno šuštanje novina.

— Hoćete da nam svirate...

Stevana Raičkovića, Gordane Todorović, Vesne Parun, itd. itd. i drugih pesnika u pozitivnom smislu (izuzimajući starije generacije Vaska Popu, Miodraga Pavlovića) prepoznaćemo odmah i njihov pogled na svet kod svakog posebno, jer je svaki od njih izgrajena individualnost, svaki je poetski svoj, samostalan.

Drukčije se i ne može zamisliti rast jednog pesnika.

Kod pomenutih literatura ne postavlja se problem razumevanja odnosno nerazumevanja njihove literature već i danas. Oni su znali da ostanu na živom tlu života, i da poezijom otkriju i drugima ono što su u doticanju sa njime našli, voleli i mrzeli i što je njihova ljudska misao, opredeljenje i vera.

Jer pesnik je okrenut prema čoveku, od koraka do koraka, od govora do ćutanja, od stiha do stiha.

Taj pogled, to je njihova poetska orijentacija, njihov estetski smisao i način spoznavanja, doživljavanja sveta i njegovih tajni, njegovih radosti.

Opredeljen za život, pesnik je tada uslovljen i njegovim zakonima. I u toj tananoj akciji čovekovo, dolaze do izražaja i oni najskriveniji elementi kojim život deluje i na pesnikovu psihi. I oni, pored ostalih faktora, u izvesnom smislu određuju njegov pogled na svet. Njega pesnik ne uči iz knjiga, on ga stiče kroz svoj rad, svoje saznanje sveta i sebe samog. Bez toga čini se nema pravog stvaranja ni u poeziji.

Živojin NIKOLIĆ

ISPOVEST

Biljka sam koja još nije cvetala, koja ne zna izgled svojih cvetova pa dudoko u sebe oči uranja da otkrije smisao svoga rasteinja.

A ipak zbog krvi teške u žilama osećam da ću jednom do kraja otkriti da boja mog glasa zaista meni pripada, da dodir mojih ruku nije bez oblika.

Znam da ću naći sebe potpunu izvan odraza u tuđim očima i izvan svih tuđih ogledala upraviti smisao svojih koraka.

Jasna MELVINGER

POSLE IGRANKE

Zuji posleponoćna tišina praznih ulica i peva pesmu zaspalag mravinjaka Kosa mi je zamršena u njoj su senke osmeha zelenih zbog zelenih sijalica i ruke su mi prepune ruku i ulica mi je tesna ruke su mi prepune ruku a oči prepune zenica i sva sam prepuna smeha pa nosim svoju ljubav kratku i toplu i ne znam kome da je dam.

Dana KLAŠNJA

I gdje da nadjem svetlost dana po bogazama koje vode u mali svijet s tvoga dlana

i eno za nama sve se kreće obale trave ulice drveće ko mala djeca ispod duge

Noćas ćemo biti cvijeće dvije ruke dvije svijeeće za mrtve mornare tuge

Gojko JANJUŠEVIĆ

Ivan nije znao kako da se obrati slepom mladiću. Slepi mladić je stalno držao glavu u istom položaju i da je imao oči one bi gledale pravo u njega.

Nastavi:

— ... eto... i... zato smo vas čekali...

Bilo je sasvim neprijatno. Ivan je osećao kako se nekakav uljez uvukao u njegov mir. Renata je bila uzbudjena.

— Nisam raspolozen, reče slepi mladić, a i danas sam imao vežbe pa mi se vrti u glavi, znate, umori se čovek...

Renata ga je onda nagovarala maznim rečima milujući ga po suvim obrazima i koščatim jabučicama našta se slepi mladić mršito odmahujući oštro glavom, a Renata bi naglo trzala ruke kao opečene. I smejala se iskesivši zube. Čitav joj je izraz lica bio kao u preplašene ptice. Razgovor ipak, po stroгим šinama konvencionalnosti, poteče. Bila je poslužena i rakija. Kao u staroj očevoj advokatskoj kući gde su se u određjen den skupljale zvance. A bila je to divna kuća. Kuća u kojoj je bio posluživan konjak. „Maman“, govorio je Ivan majci, „poslušaj moje drage goste...”

A mama je ljupko „kao u mladim godinama“, obletala oko stola. Graciozno je širila ruke trudeći se svim silama da udovolji dragim gostima. „Ivice, drago dete,“ govorila je sinu, „otviraj nam onu tvoju praiskonsku...”

A Ivan bi raskrećeno prilazio klaviru, razdrjjenih grudni, malo podnapit i nonšalantno otresajući pepeo sa cigarete sa dva prsta otvirao „Listaj goro...” Svi bi se smejali. Mama bi ga grčila. „Ah, mamani! Govorio je Ivan. Naručivao je a majka je donosila konjak sve uz blag osmeh pokrivajući razuzdanost (naravno prozračnih) mladih ljudi. Sada se seti ih večeri i bi mu ih žao. Poželeo ih je. Prvi put oseti tugu. Neobjašnjivu. Htede nekog čvrsta da zagrlji.

— Od toga nema boljeg, šapnu.

— Od čega, mili? — zapita ljupko Renata.

Nije joj odgovorio. Polako, kao kradljivac, ustao je i prišao joj na prsima. Rukama joj je začepio usta. Onda je, kad je već počela teško da diše, uhvati po struku, po grudima, i počeo je stiskati. Renata nije smela da se odupire plašći se da slepi brat ne pri-meti. A Ivana baš ta njena zbuđenost razdraži. Oduvukao je na otoman. Ukraj sobe, do vrata. Tišina je opet bila u sobi. Čulo se samo kako Bela prevrće novine. I kapi kiše udarale su po simsu po kome su malocčas golubovi šetali. Ivan je tako želeo da poljubi Renatu baš sada. I to samo zbog usamljenosti.

A slepom mladiću zadržta brada. Sedeo je na sredini sobe. Prav. Sa časom u ruci. Mrak je puštao neartikulisan glasove. Zadržta slepi mladić. Drugom rukom grčevito uhvati naslon stolice. I prošaputa samo za sebe, tiho, tako da to niko ne ču: „Svinjski. Svinjski je sve to.“ Ispustio je čašu. Čaša se otkotrljala po debelom tepihu. Pad se nije čuo.

— Gde je klavir? — izdize se slepi mladić.

Bela ga privede.

Slepi mladić je svirao. Bilo je sasvim sigurno da će slepi mladić svirati dugo. Dugo. U sobi je bila potpuna tišina. Slepi mladić je tako predano svirao da se zadihao. Prsti su mu grozničavo leteli po dir-kama. Odjednom posustalo prekide. I svali se licem na dirke tako da one muklo zabrujaše.

— Ružno. Ružno. — izreče a usta mu se zgrčiše u bolan osmeh.

— Divno. Božanstveno!

Uzvikivali su Ivan i Renata stojeći nedaleko od klavira čudeći se zašto je slepi mladić nezadovoljan kad nikada kao tada tako dobru sonatu nije otvirao.

Mladen MARKOV

Mansarda

Uveče, a imao sam stan iznad vozova, gledao sam dugo mokrim očima kako vagoni zalaze prelazeći preko reke u maglu. Lud pomalo, šta li, drhtao sam slušajući muziku i gledajući kako kroz moje suze i napor odlaze lokomotive i ljudi preko reke, i kao izgubljeni mališan u pustom starom gradu, lutao sam samim sobom i udarao se o zidove. A odjekivale su trube i drugo me bolele u slepoćnicama, mrsile magle. Gubio sam se od svega, silazio dale, prostirao se na tvrde šine, al uzalud, vozovi i trube su odlazili. Ode li to?

Mesec su se pomerati a stajao sam i kroz oči su odlazili vozovi bez zbogom, bez dovidjenja bez zadnjeg osmeha.

Sam sa puste mansarde na koju nikad ni vrane nisu sletale, nadao sam se da ću jednom ako ikad budem sposoban, otići sa tim vozovima preko reke u magle i putovati.

Ja sam večitio hteo da putujem, da odlutam negde i ne stanem ni kod sunca ni kod meseca, ni kod jedne ni dobre ni zle stvari, nigde.

Moja mala ludost, i Afrika i Španija i Finska. Osećam nestao bih davno da ne moram svakog dana da silazim sa mansarde dole na hranjenje a kad silazim u magli

vidim da promakne mi ispred očiju, sprat niže, i otkrине vrata

gledajući zamnom, šta će mi onda hranjenje i budjenje i sanjanje i šta li se u osmehu vidi kad on promaši moje oči i lice i razbije se o tvrde zidove. Šta je to ljubav? Kud li se denula ljubav u meni, da li ona može da me nahrani i napoji i svojim telom na šinama zaustavi vozove da nikada ne odu.

I noću nisam se budio nikad jer ona ne beše ni malo. Nisam znao da li nespavanja hrane mene ispijenog, moju senku prema mesecu ili papire koji se množe i množe.

Znam sada, ima jedna pesma „Tri pare u fontani“ šta li? Mladost moja je u njoj možda kazana ili u nekoj drugoj

ali uvek se pitam, može li sve to leći na šine i zaustaviti vozove svojim telom?

Silazim svakog dana niz stepenice radujući se pomisli da mi se u mansardu usele golubovi čelo glave dok nisam gore

i promakne onda, i onda kroz otkrინuta vrata jasno osećam njene

krupne oči, osećam njen nemir i znam kad se spusti sprat niže njene oči

kotrljaju se stepenicama zamnom.

Otkud u meni to zlo, taj bol i ta tuga, te magle nad gradom

džungle na mansardi, te noći, leopardi

a vidim papiri se množe

zatrpaće me, progutaće me hartije. I postane to čoveku navika, tako i meni i mojim refleksima da je osećam kad prodjem i skripe stepenice i prestanem da mislim. Vremenom lepo i muzika postanu čoveku refleks isto kao i patnje i čekanja uveče pri svetlosti tuđih prozora koji kao oči traže nešto po tuđim kućama.

Stutio sam da ima oči duboke i jasne i osmeh na usnama za odgonetanje

a znao sam da svako veče

stavlja na gramofon iste ploče „Amerikanca u Parizu“ i jednu staru

„Valenciju“. To mi uveče nije davalo mira

i magle i vozovi i reka

i nespavanja i

gladi. Nisam imao prilike da se budim već kotio sam papire i snove znao sam jednog dana kad budem najdalje uzeće sve te hartije i zagrejaće vodu da me okupaju i skinu mi dvadeset godišnju pratinu koja se nakupila od rođenja na ovamo.

Samo sam te dve stvari voleo: jedna je Valencija i stari trgovi Pariza i mansarde i balovi i Ona na bala,

i drugo: Amerikanac u Parizu i slike i saloni i zlatan Renoar

i Lotrek.

Noću je gore tiho i bez lepršanja i ja sam silazio dole, da igram jedan tango i da zaspim na njenom golom ramenu. Kazala mi je jednom, posle, da mi je taj tango davala da zaspim bar u sreći, a nije znala koliko je to bolelo

te sam ustajao i gledao u vozove

i magle i lutanja, a svetla su treperila i bolela mi gladne oči i krv. Ta moja krv je najgušća tečnost na svetu i najljuda pa ipak ona postoji samo van mene.

Nisam mogao danima da progovorim ni reči, a vetrovi su prolazili pored moga prozora i zaustavljali su se ali sam ih uvek puštao da odlete kao ptice u granje tuđeg drveća.

Dugo su noću usamljena svetla treperila i gramofon je za trenutak učutao kao posle novogodišnje noći i bala pod maskama.

A pre; jednog dana rekao sam sešću na vozove i otići ću u maglu

šta li?

Sada gledamo zajedno u vozove a oni odlaze i gramofon svira staru

„Valenciju“ i najljubavniji pasaž „Amerikanca u Parizu“.

nismo opet spavali

jer glad nam se pridružila od veridbe na ovamo.